

## SARLIO BODLERO KELIAS Į LIETUVIŲ LITERATŪRĄ

Vytautas KUBILIUS

## 1.

Kiekvienai literatūrai reikšminga pažintis su Sarliu Bodleru, nu-teistu dar 1857 m. Paryžiaus kriminalinio teismo už „grubų ir dorybę įžeidžiantį realizmą“<sup>1</sup>. Jau ištisą šimtmetį jis slankioja po pasaulį ir padeginėja Bikfordo virvutes. Visur jo šešėlis veda su savimi antitradicionalistus ir maištininkus („Yra maištaujantys poetai ir poetai, sukurti disciplinai“<sup>2</sup>). Visur „Piktybės gėlės“<sup>3</sup>, vienintelis jo eilėraščių rinkinys, užgožia širdingą plepumą ir skiepija sukrečiančio lyrizmo galybę, trykštančią iš tragiško santykio su būtimi („O skausme, o skausme! Laikas ryja gyvenimą!“).

S. Bodleras pirmasis suteikė balsą suskaldytai žmogaus sąmonei („Du žmonės be poilsio ginčijosi manyje“), kuri su baisiu nerimu ieškojo savo vietos susvetimėjusiame pasaulyje, neapkęsdama gyvenamojo laiko ir pati savęs. Tradicines temas ir vaizdus poetas perkėlė į egzistencinės problematikos planą, nes menas, jo supratimu, kuriamas ne vardan meno, o tam, kad būtų išreikštas visuomeninis ir moralinis solidarumas su žmogaus likimu. Jis sukūrė visiškai naują lyrikos stilių, jungiantį konkretumą ir simboliką, intymią šilumą ir kontempliaciją, rimtumą ir skeptišką kartėlį, gilią mintį ir nepaprastai intensyvią vidinį judesį, formos discipliną ir spontanišką vaizdo netikėtumą (menas, anot poeto, visų pirma turi nustebinti). Daugiabalsė S. Bodlerio lyrika tapo savotišku prototipu visoms XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios poetinėms mokykloms, kurių veikėjai ją arba ištiesai savinosi, arba į ją apeliavo. „Vadinti juos visus „dekadentais“, — rašė akademikas N. Konradas, — tai reiškia apsiriboti visiems prienamam, pigiu ir iš tiesų miesčionišku apibrėžimu: žmonės, besižavę Bodleru, dažnai piktai grūmėsi būtent su miesčioniškumu“<sup>4</sup>.

1886 m. S. Bodlerio vardas įrašomas į prancūzų simbolistų manifestą. 1891 m. Vokietijoje St. Georgė spausdina jo vertimus, kuriuos neoromantiškai priima kaip žygio vėliavą. 1894 m. Varšuvoje išeina lenkiškai „Piktybės gėlės“, o jų autorius atsistoja kaip mokytojas viso „Młoda Polska“

<sup>1</sup> Tik 1946 m., prancūzų komunistams reikalaujant, buvo panaikintas šis gėdingas teismo nuosprendis (Краткая литературная энциклопедия, т. I, М., 1962 г., р. 663).

<sup>2</sup> Ш. Бодлер. Мое обнаженное сердце. Перевод Элиась. М., 1907, р. 13.

<sup>3</sup> Lietuvių kritinėje literatūroje „Les fleurs du mal“ verčiama kažkodėl „Piktybės gėlėmis“, o ne „Blogio gėlėmis“.

<sup>4</sup> Н. К., От редакции — Кн.: Литературные памятники, Ш. Бодлер, Цветы зла, М., 1970, р. 6.

judėjimo priekyje. 1895 m. pasirodo Š. Bodlero eilėraščių knyga rusiškai. „O mielas pasauli, štai Bodleras, štai Verlenas...“<sup>5</sup> — džiaugėsi V. Briusovas viename eilėraštyje. Kaip naujos literatūrinės epochos pranašas jis sutinkamas vengrų, čekų, estų ir latvių poetų. „Tai iš jo išėjo visa dartinė literatūros generacija,“<sup>6</sup> — rašė E. Verharnas XX a. pradžioje.

## 2.

Ilga ir sunki buvo Š. Bodlero kelionė į Lietuvą. Lietuvių literatūra XX a. pradžioje bijojo atsitraukti nuo kaimo gryčios ir liaudies dainos — išvertimų savo gyvybės šaknų. Kada kaimynystėje pasirodė paniurus sutaurinto pasaulėvaizdžio ir literatūrinio glotnumo sprogdintojas (1908 m. Maskvoje išėjo ketvirtas visai naujas „Piktybės gėlių“ vertimas), lietuvių literatai susiginčijo — įsileisti jį ar neįsileisti į Lietuvą. Dauguma nubalsavo, kad „vargo kraštui“ nereikalingas „supuvęs dekadentas“.

S. Čiurlionienė 1910 metais ironiškai nusistebėjo, kad lietuvių inteligentija visiškai nežino Š. Bodlero vardo<sup>7</sup>. O kuo jis bus naudingas lietuvių visuomenei? Ar padės jai išlikti? Ar sumažins pasaulio blogį ir skriaudas? Sitaip užklausė G. Petkevičaitė-Bitė, visuomeninė literatūros sąžinė, ir pati atsakė: „Iš prigimties ir istorijos atžvilgio — tai vis tiek — ką panorėjus pietų šalies augmenius mūsų miškuose auginti“<sup>8</sup>. Jai pritarė A. Jakštas, piktai subardamas naujųjų meno krypčių šalininkę iš klerikalizmo sakyklos, kad „į vadovus mūsų inteligentijai perša Nitšę (Nietzsche) ir Bodlerą (Baudelaire), ir Kristaus vardo ne sykį nemini“<sup>9</sup>. Ką gali duoti lietuvių literatūrai modernizmas, — stebėjosi Maironis, — tebūdamas „psichiška liga, iškrypimas, paneigimas sveiko proto“<sup>10</sup>. Jei rašytojas turi bent šiek tiek idealizmo, jis nepasirinks savo kelrode žvaigžde Š. Bodlero, nes pastarasis „su cinizmu ir pasigėrėjimu piešia (...) bauriausias ištvirkimo ir puolimo paveikslus“<sup>11</sup>.

Moralizacijos užtvarą, pastatytą auklėjančios ir kovojančios literatūros, Š. Bodleras, nusiminęs ir įtūžęs mirties šauklys, perėjo tik po pirmojo pasaulinio karo sukrėtimų. Jis tebedėvėjo tą pačią „dekadentizmo pradininko“ kepurę, bet jo „Piktybės gėlės“ jau apibūdinamos kaip „originaliau-

<sup>5</sup> В. Брюсов, Полное собрание сочинений и переводов, I, С.-Петербург, 1913, p. 55.

<sup>6</sup> Cit. pagal Ch. de Sully. Baudelaire et R. M. Rilke, Paris, 1954, p. 16.

Europos literatūros tyrinėtojas E. Auerbachas sako: „Bodlero įtakos pėdsakai gali būti atsekami Žido, Prusto, Džoisio, Tomo Mano, kaip ir Rembo, Malarme, Rilkės ir Elioto kūryboje“ (E. Auerbach. The Aesthetic Dignity of the *Fleurs du mal*. — Kn.: Baudelaire, A. Collection of Critical Essays. Ed. by H. Peyre, Prentice-Hall, 1962, p. 168).

<sup>7</sup> S. Čiurlianienė (Kymantaitė), „Lietuvoje“, V., 1910, p. 14.

<sup>8</sup> G. P. Sofijos Čiurlianienės (Kymantaitės) „Lietuvoje“ kritika.— „Lietuvos žinios“, 1911, Nr. 11.

<sup>9</sup> A. Jakštas, Mūsų naujoji prozos literatūra (1904—1923), K., 1923, p. 8.

<sup>10</sup> Maironis, Raštai, V., K., 1926, p. 99.

<sup>11</sup> Ten pat, p. 98.

sias pasaulinės lyrikos kūrinys<sup>12</sup>. Jis tebegarsėjo kaip nelaimingas girtuoklis, siūlęs „būti amžinai girtam“<sup>13</sup>, bet jo lyrikoje jau įžiūrėtas „dabarties mūsų kultūros komplikuočumas ir liguistumas“<sup>14</sup>. Pirmąsyk jo eilėraščiai buvo įprasminti kaip „poetiškas atspindys gyvenimo krizio, visuomenės negalavimų, tradicinės ideologijos susibankrūtijimo“<sup>15</sup>. Pasmerk-tasis prancūzų poetas pagaliau sulaukė pilietinių teisių ir Lietuvoje. Profesoriaus V. Dubo, kandaus erudito ir laisvamano, speckursas išpopuliarino „Piktybės gėles“ jaunų literatų auditorijoje<sup>16</sup>. „Šių paskaitų klausiau ne tik aš,— ir mano draugą Leoną Skabeiką, ir kitus jaunus poetus labai do-mino Bodlero demonizmas, keistas charakteris, jo visokie išsišokimai prieš „visuomenę“,— prisimena A. Venclova 1926 m. rudens semestrą Kauno universitete.— Dubas apie Bodlerą kalbėjo su tikru įkvėpimu, ir buvo aišku, kad jis pats tiesiog įsimylėjęs „Piktybės gėlių“ autorių. Jis skaitė mums prancūziškai ir čia pat vertė dešimtis nuostabių kūrinių — „Balkoną“ ir „Dvėselieną“, „Paryžiaus paveikslus“ ir daugelį „Pasmerktųjų eilėraščių“, už kuriuos poetas savo metu buvo patrauktas į teismą“<sup>17</sup>.

Į laikraščius ir žurnalus pasipylė Š. Bodlero eilėraščių vertimai. Tai buvo narsus ir rizikingas lietuvių poetikos išbandymas. Kaip perduoti per kelias strofas tekančios vienintelės frazės audringą siūbavimą ir klasikinį griežtumą? Ar įmanoma lietuviškai atkurti sonetą — rafinuotą kelių šimtmečių poetinės kultūros gėlę? Kas išdrįs jaukiame folklorinių įvaizdžių darželyje palyginti mylimąją su dvėseliena, kurią ėda kirminai? Kaip pasiekti lietuviško vaizdo ramioje slinktyje stubbinančio netikėtumo („Tavo triumfuojanti krūtinė yra graži spinta“<sup>18</sup>) ir smogiančios lyrinės ekspansijos („Tavo atminimas šviečia manyje kaip monstrancija“<sup>19</sup>).

Pirmieji vertimai — empirinės žodžių kopijos, sustatytos į apirusias strofas be jokių rimų. M. Gustaitis ištikimai seka paskui autorių iš eilutės į eilutę, šokinėja jo perkėlimų laiptais, pažodžiui atkartoja jo sudėtingas metaforas<sup>20</sup>, bet sulamdo sakinį, išardo ritmiką, paverčia vaizdą sąvokų skeletu be jokios kibirkšties. „Kuomet lietus, ištiesęs ilgus kaspinus be ga-lo, / Tarytum klesčia tyrų tuštumos angas, / Ir kad vorų niekingų nebyli tautelė /Ateina aust tinklų and dugno mūsų smegenų“<sup>21</sup>. S. Kapnys, atsi-

<sup>12</sup> K. Korsakas, Naujosios literatūros kryptys.— Kultūra“, 1926, Nr. 4, p. 218.

<sup>13</sup> Maironis, Raštai, V., p. 98.

<sup>14</sup> J. Keliuotis, Katalikybės atgijimas moderninėje prancūzų literatūroje. — „Nau-joji romuva“, 1931, Nr. 33.

<sup>15</sup> V. Dubas, Prancūzų literatūros istorija, II, K., p. 141.

<sup>16</sup> V. Dubo speckursas — ištisa monografija — yra išlikęs (LKLJ BR F 457).

<sup>17</sup> A. Venclova, Jaunystės atradimas, V., 1966, p. 57.

<sup>18</sup> Ch. Baudelaire, Les fleurs du mal, Paris, 1935, p. 62.

<sup>19</sup> Ten pat, p. 57.

<sup>20</sup> Tačiau „ennui“ (nubodulys) ir „angoisse“ (nerimas) M. Gustaitis verčia tuo pa-čiu žodžiu — ilgesys.

<sup>21</sup> M. Gustaitis, Sielos akordai, Jaroslavlis, 1917, p. 28.

rinkęs versti pagrindinius „Piktybės gėlių“ eilėraščius<sup>22</sup>, taipogi slenka vienos eilutės vaga, nesidairydamas aplinkui, įsikniaubęs į vieno vaizdo atkarpą, kurią tiksliai perkelia. Tik jis bijo leisti su vieno sakinio griūtimi per visą eilėrašį, o atsargiai ją sustabdo ir išskaido. Prozininko rankos paliesta frazė gula laisvai ir natūraliai („Apzulintose kėdėse, išblyškusios ir senos, / Nuteptais antakiais, fatališkom, lipšniom akim, / Susėdusios grožėjosi pamirštos kurtizanės...“<sup>23</sup>), bet nebeturi srauto energijos ir išsišakojusio plaukimo, kaip kalnų upė. Ji pasineša į ramų atpasakojimą, tačiau, prisirankiojusi parazitinių žodelių, reikalingų rimams (soneto rimavimas Lietuvoje radikaliai suprastinamas), sudrimba, neišrašiusi strofoje įtampos lanko. „Kai tavo džiaugsmas matomas visiems; žinok, / Ir mano skausmas taip nepaslėptas nė kiek“<sup>24</sup>. Pažodiškumas užlygina moralinės introspekcijos ir filosofinio susimąstymo linijas, sopulingai atviras S. Bodlero lyrikoje. „Sau rinks po budelio — Smagumo botagu / Grauzimą sąžinės linksmybėje vergų“<sup>25</sup>.

Pažodinis kopijavimas pakirto pirmuosius „Piktybės gėlių“ vertimus. Nebeliko jokio simbolinio plano, kai V. Katilius tik perfotografavo iš arti originalo sąvokas ir vaizdus („Ir štai, ir paliečiau aš tą idėjų rudenį / Karštai aš stvėriaus už grėblio ir kastuvo“<sup>26</sup>). Iširo giluminiai žodžių ryšiai, kai V. Miliūnas tik perrašė per kalkę prancūziškus išsireiškimus (visa žiema = *tout l'hiver*; darbai kieti = *labeur dur et forcé*; skautume mūsų vasarų trumpų<sup>27</sup> *clarté de nos étés trop courts*). Pirmieji vertimai neturėjo pulsuojančios intonacijos, kuri pakeltų ir neštų suverstus vaizdus, o „užmušta eilėraščio intonacija — tai užmušta poezija“<sup>28</sup>.

Niūriai sielvartinga ir tragiškai sarkastiška Š. Bodlero lyrikos melodija „prasismelkia kaip angliška migla“ ir lieka „neprieinama kaip marmuras“, pasak G. Flobero<sup>29</sup>. Pirmąsyk lietuviškai ji pasigirdo A. Churgino vertime. Tai vidinio sukrėtimo intonacija, pilna skaudžios rimties, užliejančio atvirumo, tekanti iš pradžios lėtai, o paskui tarytum kirvio dūžiais

<sup>22</sup> *Semper Eadem*.—„Iliustruota Lietuva“, 1927, Nr. 35; *Spleen*.—„Kultūra“, 1927, Nr. 4; *Susikaupimas*.—*Ten pat*; *Lošimas*.—„Kultūra“, 1928, Nr. 2; *Varguolių mirtis*.—„Lietuvos žinios“, 1929 vasario 9; *Aklieji*.—„Lietuvos žinios“, 1929 kovo 5.

<sup>23</sup> Ch. Baudelaire, *Lošimas*.—„Kultūra“, 1928, Nr. 2, p. 73.

<sup>24</sup> *Ten pat*.

<sup>25</sup> Ch. Baudelaire, *Susikaupimas*.—„Kultūra“, 1927, Nr. 4, p. 222.

Originalo eilutės:

Sous le fouet du Plaisir, ce bourreau sans merci.

Va cueillir des remords dans la fête servile...

(Ch. Baudelaire, *les fleurs du mal*, p. 180).

<sup>26</sup> Ch. Baudelaire, *Priešas*.—„Piūvis“, 1931, Nr. 3.

Originalas skamba šitaip:

Voilà que j'ai touché l'automne des idées,

Et qu'il faut employer la pelle et les rateaux...

(Ch. Baudelaire, *Les fleurs du mal*, p. 24).

<sup>27</sup> Ch. Baudelaire, *Rudens daina*.—„Naujoji romuva“, 1936, Nr. 47.

<sup>28</sup> E. Эткинд, *Поэзия и перевод*, М.-Л., 1963, p. 279.

<sup>29</sup> M. A. Ruff, *Baudelaire*, Warszawa, 1967, p. 258.

trankanti savo priebalsinėmis aliteracijomis (kr, tr, kd, gr), impulsyviai ištirpdanti aplinkos daiktus į žmogiškos egzistencijos lemtingąsias reikšmes.

*Tuoj pasinersime į tamsumas ledingas;  
Sudiev, kaitrioji saule, vasarų trumpų!  
Aš jau girdžiu, kaip malkos dūžiais gedulingais  
Nukrinta trenkdamos į grindinį kiemų.  
Tuo įpusės žiema many: drugys, rūstybė.  
Ir neapykančia ir darbas atkaklus;  
Ir tartum saulė savo šiaurinėje tamsybė,  
Mano širdis šalta, rausva skeveldra bus...  
Drebėdamas klausaus, kaip rąstas rąstą daužo  
Lyg aidas ešafoto, kalamo kurčiai...  
Mano dvasia dabar — kaip bokštas, kurį daužo  
Be perstogės trenksmais įkyrūs mūrdaužiai.  
Tie monotoniški garsai mane liūliuoja,  
Ir, rodos, kažkur grabą kala skubinai...  
Kam? ... Vakar buvo vasara; bet štai ruduo jau!  
Ir lyg kelionė skamba trenksmo slėpiniai<sup>30</sup>.*

L. Svedas, jaunas poetas, perėjęs vėliau į lenkų literatūrą, pagavo krinčią bodleriškos eilutės tonaciją, be melancholiškų atodūsių, sklidiną geliančio nebūties aiškumo. Nukėlęs priešdėlius, pažymimuosius žodžius ir palyginimus į sakinio galą, jis išgavo sulėtintą slinktį, skambančią žemu, graudoko iškilmingumo tembru.

*Norėdami linksmai praleisti laiką, laivo žmonės  
prigaudo albatrosų, jūros paukščių didelių,  
kurie plasnoja apie stiebus, kaip draugai ilgos kelionės,  
ir seka laivą slystantį sūriu vandens keliu.  
Žiūrėkite: ant denio stovi paukštis nugulėtas,  
tasai karalius toks susmukęs, toks bailus,  
baltuosius džiugėsio sparnus nuvargusiai, iš lėto  
nuleidžia šonuose kaip didelius irklus<sup>31</sup>.*

T. Venclova pajuto aštriabriauniame „Piktybės gėlių“ vaizde haliucinacijos mirgėjimą, kai viskas siūbuoja ant tikrumo-netikrumo ribos, kai visa „materija“ kraštutinai ištempinama ant ilgesio ir sudužimo taškų. Jis gražiai suvaldė nervingai besiblaškančias asociacijas, tulžingą frazės aštrumą ir filosofiškai nuspalvintą žodžių žaismą („Ištroškę paskandintį /Ber-

<sup>30</sup> Ch. Baudelaire, Rudens giesmė.—„Vairas“, 1934, Nr. 1.

<sup>31</sup> Ch. Baudelaire, Albatrosas.—„Naujoji romuva“, 1940, Nr. 14.  
Pirmojoje šio eilėraščio strofoje vertėjas apėjo fundamentinę S. Bodlero poetikos kategoriją „les gouffres amers“ (sūrios bedugnės), išversdamas „sūriu vandens keliu“.

bj ilgesį ribotuos vandenuos<sup>32</sup> = „*Berçant notre infini sur le fini des mers*“). Tai kultūringas vertėjo profesionalo darbas, atliktas iš tam tikros vidinio atsiribojimo distancijos, kurios nesijaučia poeto bendraminčių — vokiečio St. Georgės ar lenko A. Langės vertimuose.

Naujuose A. Churgino vertimuose giluminę bodleriško žodžio ekspansiją prigesina retorika. Tokia yra bėglaus išskaičiavimo sintaksė („Ir aš tai gliūči rūpužė, tai sliėkė...“<sup>33</sup>). Tokie yra daugiakalbiai antikinės manieros įvaizdžiai — be rūstaus lakoniškumo („Greičiau — tolyn, paskui **die**nos dievaitę, / Kol neatvėso dar įkaitę!“<sup>34</sup>). Blogiausia, kai vertėjas kartais pradeda originalo vaizdus atpasakoti, komentuoti, papildyti, savaip interpretuoti. „Fantastiškoje graviūroje“ Š. Bodleras piešia viduramžišką mirties simbolį — vaiduokliškas apokalipsinis kuinas, ant jo griaučiai su šiurpia diadema, kuri groteskiškai įstatyta ant kaktos. Vertime nebėra šito tradicinio mirties portreto: „Antai kraupus vaiduoklis joja pro kapus, / Ir puošia galvą jam vainikas negrabus, / Tarytum atneštas iš kokio maskarado“<sup>35</sup>. Eilėraščio pabaigoje poetas kalba apie „bevardes minias, kurias trypia arklys“, bet ne apie griaučius (nes griaučiai — tai pati mirtis), apie „senosios ir naujosios istorijos tautas“, kurios „ilsisi baltos ir blyškios saulės šviesoje“, o ne apie raitelio aiškiaregystę. „Jo rankoj švystelėjo kardas, kaip ugnis, / ir per grabų bevardžių kalnus lekia jis, / Valdingai žvelgdamas į griaučius, kurie mėtos, / Kuriais visur aplinkui lygumos nusėtos, / Ir mato atšvaistėje saulių rūškanų / Visų tautų likimą ligi šių dienų“<sup>36</sup>. Sunku suprasti, kodėl eilėraštyje „Keliautojai“ vertėjas staiga užmigdo amžiną klajūną ir svajotoją, kai nieko panašaus negalėjo atsitikti („Ir be minkštų pagalvių tikras žemės rojus / Atsiveria staiga — ir jis užmiega tuoj“<sup>37</sup>). Sunku pateisinti, kai vientiso kūrinio fragmentai (iš „Kelionės“,

<sup>32</sup> S. Bodleras, *Kelionės*.— Poezijos pavasaris, V., 1971, p. 161.

<sup>33</sup> S. Bodleras, *Romantiškas saulėlydis*.— „Pergalė“, 1971, Nr. 4, p. 87.

<sup>34</sup> Originalo eilutės:

Mais je poursuis en vain le Dieu qui se retire;

L'irrésistible Nuit établit son empire...

(Ch. Baudelaire, *Les fleurs du mal*, p. 167).

Ir veltui vejuosi Dievą, kuris traukiasi,

Nenugalima Naktis įkuria savo viešpatiją.

<sup>35</sup> S. Bodleras, *Fantastiška graviūra*.— „Pergalė“, 1971, Nr. 4, p. 88.

Veiksmo vieta — kapai, atsargiai paminėta originalo pabaigoje, vertėjo ryžtingai apibrėžiama jau pirmoje eilutėje.

<sup>36</sup> Šių eilučių originalas:

Le cavalier promène un sabre qui flamboie  
Sur les foules sans nom que sa monture broie,  
Et parcourt, comme un prince inspectant sa maison,  
Le cimetière immense et froid sans horizon,  
Où gisent, aux lueurs d'un soleil blanc et terne,  
Les peuples de l'histoire ancienne et moderne.  
(Ch. Baudelaire, *Les fleurs du mal*, p. 79)

<sup>37</sup> S. Bodleras, *Keliautojai*.— „Pergalė“, 1971, Nr. 4, p. 89.

Originalas taip skamba:

Son oeil ensorcelé découvre une Capoue

Partout où la chandelle illumine un taudis.

(Ch. Baudelaire, *Les fleurs du mal*, p. 159)

„Litanija šėtonui“) skelbiami kaip atskiri kūriniai („Keleiviai“, „Malda“<sup>38</sup>).

Lietuviškos periodikos jūroje pasėta maždaug 20 Š. Bodlero eiliuotų kūrinių ir keliolika eilėraščių proza<sup>39</sup>. Mažytis „Piktybės gėlių“ gabalėlis. Iš jų tik penketą—šešetą būtų galima įtraukti į lietuviškąją Š. Bodlero knygą, nugramdžius nuo jų blizgantį dažą<sup>40</sup>, tradicinius poetizmus<sup>41</sup> ir retoriką. Vos ketvertą kūrinių išsivertėm (per neapsižiūrėjimą) pakartotiniai, kai į rusų ir lenkų kalbas kiekvienas „Piktybės gėlių“ eilėraštis buvo verstas po 4—6—10 kartų<sup>42</sup>.

Ilga Š. Bodlero kelionė į Lietuvą, trukusi pusšimtį metų, pasibaigė kukliu balansu.

### 3.

Neprasiveržęs į plačiąją visuomenę per vertimus, Š. Bodleras pasiliko kultūrinėje aplinkoje kaip literatūrinis mitas ir funkcionuojanti estetinė norma. O kultūrinė aplinka bombarduoja savo impulsais kiekvieną naujai gimstantį kūrinių. Ji sugestionuoja lektūrą, kuri duoda kūrėjui literatūrinio darbo „gramatiką“ ir nubrėžia galimų formų kontūrus. Tad Š. Bodlerą pėdsakų galėtumėm aptikti, atidžiau pasidairę, įvairiuose mūsų literatūros kelio vingiuose.

Kai filme „Salomėja Nėris“ (1971 m.) J. Grušas ėmė kalbėti apie poeto pašaukimą, jis prisiminė Š. Bodlero albatrosą — žemėje jam kliudo vaikščioti milžino sparnai ir tik aukštybėse jis karalius. Rašydamas dramą „Meilė, džiazas ir velnias“, J. Grušas turėjo prieš akis kitą eilėrašį „Svyturiai“, su keistai apšviestais žmonių veidais ir amžina rauda

T. Venclova šias eilutes taip išvertė:

Ir net žvakigalis, nutvieskęs skurdų urvą,

Sušvinta sąmonėj, lyg Rojaus žiburys.

(Š. Bodleras, Kelionė.—Poezijos pavasaris, V., 1971, p. 164).

<sup>38</sup> A. Churgino poetinių vertimų rinkinyje „Iš Vakarų poezijos“ (1957) Š. Bodlero kūrinių fragmentai pateikiami su vertėjo antrašte kaip savarankiški dalykai — „Kelionė į nežinią“ („Kelionės“ finalas) ir „Rudens giesmė“ (tik pirmoji dalis).

<sup>39</sup> Baudelaire, Gyvybė. Vertė L. Rūtėlonis.—„Jaunimas“, 1928, Nr. 5; to paties kūrinio antras vertimas „Gyvenimo viltis“. Vertė J. Kedys.—„Rytas“, 1928 rugsėjo 27; Mažos poemos prozoje. Vertė K. Papečkys.—„Naujoji romuva“, 1938, Nr. 40; Eilėraščiai proza. Vertė V. Nastopkienė.—„Pergalė“, 1971, Nr. 4.

<sup>40</sup> T. Venclova apnuogintą ir kietą originalo piešinį („Nous avons vu des astres / Et des flots; nous avons vu des sables aussi“) papildo stilistine ornamentika: „Laivus lingavo bangos, / Ant smėlio suposi pajuodusi delčia“.

<sup>41</sup> A. Churginas nepaprastai drąsų ir ekspansyvų vaizdą „Comme une explosion nous lançant son bonjour“ (Kaip sproginimą siųsdama mums savo sveikinimą) šitaip išlygina: „Kai ji žeria / Man savo skaisčių ryto migloje“.

<sup>42</sup> Zr. Ш. Бодлер, Цветы зла, М., 1970, p. 460—466, M. Jastrun, Charles Baudelaire.—Kn.: Ch. Baudelaire, Kwiaty zła, Warszawa, 1970, p. 20—21.

kaip „vieną iš įkvėpimą maitinančių... šaltinių“<sup>43</sup>. Tai rodo, kokie patvėrus lektūros įspūdžiai — vienas iš kūrybinės sąmonės mechanizmų.

Dabar sunku nustatyti, kiek tokių invazijų Š. Bodleras atliko į mūsų kūrėjų sąmones<sup>44</sup>. Literatūrinėse grupuotėse jis, kaip R. M. Rilke ar J. Tuvinas, buvo žinomas tik iš originalo. Mažos valstybės literatai turėjo mokėti po kelias svetimas kalbas, idant „neatsilikytų nuo Vakarų Europos“, į kurią po pirmojo pasaulinio karo buvo orientuotas Lietuvos kultūrinis gyvenimas. Paryžius tebedavė toną (vis labiau silpstantį) Europos meniniam pasauliui, ir daugelis literatų, įstoję į Kauno universitetą, rinkdavosi prancūzų kalbą kaip šalutinę specialybę<sup>45</sup>. Juos pirmiausia ir palietė Š. Bodlero lyrika.

Svajingą ir naivią jauno žmogaus lyriką „Piktybės gėlės“ sudrumstė visų pirma konvulsiškų aistrų, „pritonų“, prostitučių motyvais („Konvulsijose degė mano smilkiniai. / O priemiesčių pritonuos raudoni dūmai...“<sup>46</sup>). Giedrą kaimo peizažą jos išrašė niūraus ir fantastiško sutemų miesto spalvomis („Vidurnaktį / Po tamsią miesto aikštę / Giltinė, nužengusi nuo kryžiaus, / Vaikšto“<sup>47</sup>). A. Venclovos ir L. Skabeikos akyse „Piktybės gėlių“ autorius stovėjo ne ligūsto sugniužėlio ir dekadento pozoje, o didvyriškoje konflikto su savo visuomene situacijoje, triuškindamas moralinį rigorizmą<sup>48</sup>.

Grožis, pasak Bodlero, tai gėrio ir blogio koegzistencija, o ne moraliniai pamokymai, kurie tik „sumenkina poetinę galią“<sup>49</sup>. Viename eilėraštyje jis sakė: „Ar ateini tu iš gilaus dangaus, ar pakyli iš bedugnės, / O Groži? tavo žvilgsnis, pragariškas ir dieviškas...“<sup>50</sup>. Jis sugriovė sudvasinto, virš savo prigimties pakylančio, į aukštą idealą besiveržiančio žmogaus modelį, viešpatavusį klasikų bei romantikų lyrikoje. „Kiekvieno

<sup>43</sup> Zr. A. Masionis, Dvi valandos su kūrėju.— „Literatūra ir menas“, 1971 lapkričio 27.

<sup>44</sup> H. Lukauskaitė, išleidusi 1938 m. rinkinį „Eilėraščių kraitis“, hitlerinės okupacijos metais rašė K. Borutai: „Bandau skaityti originale Bodlerą — ir esu sužavėta“ (Laiškas K. Borutai.— VR BR F 10, Nr. 61, p. 42).

K. Jurgelionis laiške K. Vairui-Račkauskui 1959 rugpiučio 29 d. rašė: „Taip, Edgar Allen Poe ir jo sekėjas prancūzų kalboje Charles Baudelaire, mano supratimu, yra didieji šios gadygnės poetai — su daugeliu pasekėjų“. (Laiško nuorašas LKLJ BR R N 282).

<sup>45</sup> Ligi 1937 m. buržuazinės Lietuvos gimnazijose prancūzų kalba buvo dėstoma kaip šalutinė greta pagrindinės svetimšios kalbos — vokiečių. Šalutinei kalbai daugelyje mokyklų buvo skiriama po 5 savaitines pamokas IV—VI klasėse. Po 1936 m. reformos prancūzų kalba įvesta kaip pagrindinė svetimoji kalba. Per baigiamuosius egzaminus „prancūzistai“ rašydavo rašinius įvairiomis temomis. Tad ir Š. Bodlero lyriką norėdami galėję nesunkiai paskaityti.

<sup>46</sup> A. Venclova, *Govė švinta*, K., 1927, p. 38.

<sup>47</sup> L. Skabeika, *Vidurnaktį aikštėse*, V., 1964, p. 94.

<sup>48</sup> Pažangios minties požiūriu, moralinis absoliutizmas paprastai būdavo konservatyvumo, nepasitikėjimo gyvenimu intelektualinis ženklas (*Moralność i społeczeństwo*, Warszawa, 1969, p. 215).

<sup>49</sup> Ch. Baudelaire, *Varietés critiques*, I, Paris, 1924, p. 177.

<sup>50</sup> Ch. Baudelaire, *Les fleurs du mal*, p. 33.



žmogaus sieloje visada glūdi du kreipiniai: vienas į dievą, kitas į šėtoną,— rašė poetas dienoraštyje.— Pastarajam reiktų priskirti moters meilę.“<sup>51</sup> Meilėje žmogus patiria blogį, ir tuo jis skiriasi nuo gyvulio.

Ir A. Venclova viename eilėraštyje šaiposi iš „paseusių moralumų“<sup>52</sup>. Ir L. Skabeika vaizduoja meilę kaip pliką aistrą be taurinančio dvasin-gumo („Ir šėlstančios konvulsijos ant melsvo kūno žaidžia“<sup>53</sup>), kaip besotį vampyrą, atkartodamas bodleriškus nuodėmės ir kirmino įvaizdžius („Tarp rinkų užnuodytos nuodėmės tūno, / Už alkaną žvilgsnį parduoda-ma gėda. / Ir trykstančios žaizdos paliegusį kūną / Kaip kirmėlės ėda“<sup>54</sup>). Tik nėra jokių nebūties ženklų ar beviltiškos vienatvės šitoje džiaugsming-oje aistroje. Nėra ir drastiško konkretumo, nes L. Skabeikos stilistika tebe-svyravo tarp simbolistinės abstrakcijos ir ekspresionistinio šūksnio. Ši stilistika galėjo priimti tik atskiras S. Bodlero poetinės sistemos atlaužas, atliepiančias jos svyravimų prigimčiai. Lietuvių poetas naudoja raudoną spalvą kaip savarankišką poetinę priemonę („Tamsiai raudonos saulės žy-di“<sup>55</sup>), nes šį S. Bodlero atradimą ypač išplėtojo ekspresionistai. Dau-gybėje jo eilėraščių prasižioja bedugnės („O bedugne! Pragaro nas-rais tu lauki / Zengiančių pavėjais“<sup>56</sup>), fundamentinė „Piktybės gėlių“ vaizdinė kategorija, itin pamėgta simbolistų.

O gal viena poetinė sistema ir tegali atsilausti iš kitos atskirus gaba-lėlius? Juk kiekvienas įvaizdis ar metafora, atklydę iš svetur, patenka į ei-liuotos kalbos tirpdantį srautą ir perstyguojami pagal eilutės melodiją. Ly-rika turi visus intakus uždaryti į nacionalinės kalbos morfologijos, sintak-sės ir eufonijos ląsteles, kuriose sutelktas tautos mąstymo būdas. Gal iš tiesų kiekvienas kūrinys yra *sui generis*, anot B. Kročės, ir jį nuo kitų ski-ria bedugnės?<sup>57</sup> Tik kaip persirito per šitas bedugnes romantinė baladė,

<sup>51</sup> P. P i a. Baudelaire par-lui mème. Paris, 1954, p. 61.

<sup>52</sup> A. V e n c l o v a, Gatvės švinta, p. 38.

Šioje knygoje autorius įdėjo apostrofą iš S. Bodlero „Rudens soneto“.

<sup>53</sup> L. S k a b e i k a, Vidurnakčių aikštėse, p. 72.

<sup>54</sup> Ten pat, p. 59.

„Je m'avance à l'attaque, et je grimpe aux assauts,  
Comme après un cadavre un choeur de-vermisseaux.“

(C h. B a u d e l a i r e, Les fleurs du mal, p. 36).

(Aš pradėdu atakuoti ir šturmuoju,

Kaip prie lavono kirminų choras).

— o —

„o femme, o reine des peches“ (o moterie, nuodėmių karaliene); (Ten pat, p. 37).

<sup>55</sup> L. S k a b e i k a, Vidurnakčių aikštėse, p. 71.

S. Bodleras rašė:

„le soleil tombant / Ensablante le ciel de blessures vermeilles“ (besileidžianti sau-lė / Šukruvino dangų skaisčiai raudonomis žaizdomis) (Les fleurs du mal, p. 102).

<sup>56</sup> Ten pat, p. 47.

S. Bodleras rašė:

„Ce gouffre, c'est l'enfer, de nos amis peuplé!“ (Ši bedugnė — tai pragaras, pilnas mūsų draugų) (Les fleurs du mal, p. 46).

<sup>57</sup> Zr. M. W e i s s t e i n, Einführung in die Vergleichende Literaturwissenschaft, Stutt-gart-Mainz, 1968, p. 98.

apėjusi visas Europos literatūras, kaip susidarė skirtingose poetinėse sistemos gana panašus simbolistinės lyrikos tipas,— šito nebepaaiškinsi, pripažinęs kiekvieno eilėraščio imanentinį originalumą.

S. Bodleras, išstatytas literatūrinį manifestų kaip kelrodis į simbolizmą („pirmas didelis prancūzų simbolizmo poetas“<sup>58</sup>), galėjo būti ypač artimas pirmiesiems lietuvių simbolistams. XX a. pradžioje M. Gustaitis ir V. Mykolaitis-Putinas, atvykę studijuoti į Friburgą, pateko į aktyvią prancūzų kultūros zoną. Bet moralinė dogmatika, įskiepita kunigų seminarijoje, nusileido tarsi geležinė uždanga, atskirdama juos nuo „aistrų pragaro“, kuriuo keliavo šis „fragmentiškas Dantė“, anot T. Elioto<sup>59</sup>. Jie nedrįso net atsigręžti į patvirkusį, girtą, skurdo ir nevilties édamą miestą, kurį S. Bodleras suvokė kaip naujo poetiškumo versmę ir veikiantį dramatišką subjektą<sup>60</sup>. Tik viena kita „Piktybės gėlių“ estetinė direktyva, virtusi literatūrine amžiaus konvencija, nejučiomis įsibrovė į lietuvių simbolistų kūrybą.

Sonete „Atitikmenys“ (Correspondances) S. Bodleras metė programinį šūkį: pasaulis yra tamsi ir gili vienovė, kur kvapai, spalvos ir garsai susilieja kaip tolimi aidai ir atliepia begalybei, kur žmogus žengia „per simbolių miškus“<sup>61</sup>. Todėl poetas neprivalo kopijuoti „gamtos žodyno“, nes regimieji pavaldai tėra tik „pašaras, kurį vaizduotė privalo suvirškinti ir transformuoti“<sup>62</sup>.

Rinkinio „Tarp dviejų aušrų“ įžangoje V. Mykolaitis-Putinas rašė apie „paslaptinę, / nesibaigiančiąją vientisą būtį“, apie daiktus, kurie „kaip blankūs šešėliai / dvilypuojasi tavo regėjime“<sup>63</sup>. Jis konstravo erdvę pagal antitezišką „atitikmenų“ principą („Ir dangų, ir juodąją gelmę pasieksiu kartu“<sup>64</sup>), kuri reiškė ir pasaulio vienovę, ir moralinį žmogaus pašaukimą. Jis įvedė į lietuviškąjį lygumų peizažą bedugnes — žmogaus prieštaringumo simboliką („O mūsų krūtinės / Kaip šaltos bedugnės kvėpuoja tamsa ir drėgme“<sup>65</sup>). Kritikoje jis taipogi įrodinėjo, kad „menininkas atsižada regimojo pasaulio, kaip savo kūrybos tikslo, susitelkia savo sieloj ir kuria tai, ką pasiekia savo vidaus patyrimu“<sup>66</sup>. Sitokias minčių

<sup>58</sup> L. J. Austin, L'univers poétique de Baudelaire. Symbolisme et symbolique, Paris, 1956, p. 58.

<sup>59</sup> T. Eliot.—Kn.: Ch. Baudelaire, Intimate Journals, New York, 1930, p. 8.

<sup>60</sup> D. Fanger, Dostojewsky and Romantic Realism, Cambridge, 1965, p. 27.

<sup>61</sup> Ch. Baudelaire, Les fleurs du mal, p. 19.

<sup>62</sup> Ch. Baudelaire, Variétés critiques, II, p. 13.

<sup>63</sup> V. Mykolaitis-Putinas, Raštai, I, 1959, p. 167.

<sup>64</sup> Ten pat, p. 187.

Fig. S. Bodlero frazė: „de l'abîme profond jusqu'au plus haut du ciel“ (nuo gilios bedugnės iki pat aukščiausio dangaus) /Fleurs du mal, p. 50/.

<sup>65</sup> Ten pat, p. 202.

Fig. S. Bodlero frazė:

Sur l'immense gouffre / Me bercent (Virš begalinės gelmės / Mane supa) (Les fleurs du mal, p. 78).

<sup>66</sup> V. Mykolaitis, Grožio ir meno kuriamosios dailės reikšmė.—„Logos“, 1921, kn. 1—2, p. 58.

ir vaizdų paraleles vedžiojo, aišku, ne pats Š. Bodleras, o bendroji simbolizmo teorija, pasisavinusi ir savaip pakreipusi jo kūrybinę patirtį. Paskutiniu savo kūrybos laikotarpiu eilėraščių knygoje „Langas“ V. Mykolaitis-Putinas pateikė ciklą „Bodlero temomis“, pacituodamas keturis eilėraščius („Palaiminimas“, „Albatrosas“, „Atitikmenys“, „Litanija šėtonui“), o po to atkartodamas, išplėsdamas ir apibendrindamas jų vaizdus pagal pamėgtą muzikinės kompozicijos principą — tema su variacijomis. Įžangoje jis daro aliuziją į Š. Bodlero eilėraščių „Atitikmenys“<sup>67</sup>.

1940 m. rudenį, atvykęs studijuoti į Vilnių, V. Mačernis jau buvo pramokęs prancūziškai (su buto šeimininku — lenkų teisininku šnekėdavosi prancūzų kalba<sup>68</sup>). Jis įėjo į jaunų literatų draugiją, kur Š. Bodlero, kaip ir R. M. Rilės, vardas buvo tariamas su šventa pagarba (L. Švedas jau buvo išspausdinęs du Š. Bodlero eilėraščių vertimus; Alf. Nyka-Niliūnas mokėjo atmintinai beveik visą „Piktybės gėlių“ knygą ir nuolat deklamavo su maniako užsidegimu<sup>69</sup>). Netrukus ir V. Mačernis perskaitė suėjuosiems draugams Š. Bodlero eilėraščių „Pakvietimas kelionėn“ vertimą<sup>70</sup> (vėliau dar išvertė „Vakaro harmoniją“).

V. Mačernio lyrikoje sunku įžiūrėti apčiuopamus „Piktybės gėlių“ ženklus. Tik trioletų ciklo antraštė „Žmogaus apnuoginta širdis“ (šitaip pavadintas ir vienas jo eilėraščių sąsiuvinis) išduoda parafrazuotą Š. Bodlero dienoraščio pavadinimą „Mano apnuoginta širdis“. Susikūręs savarakišką motyvų ir vaizdų pasaulį, „Vizijų“ autorius buvo artimas pačia savo mąstysena, pakibusia virš tuštumos, vienišo, nusivylusio ir viskuo suabejojusio poeto tipui, kuriam davė pradžią Š. Bodleras.

„Aš gailiuosi poetų, kurie vadovaujasi tik instinktu. Aš laikau juos nebūtais“<sup>71</sup>, — sakė „Piktybės gėlių“ autorius. V. Mačernis taip pat nepasitikėjo gryna jausmo išpažintimi, kuri atrodė jam bejėgė, kai filosofija ir poezija susiliejo į vieną reiškinį. Jis buvo intelektualinis poetas, pasišovęs eksploatuoti visą žmogaus žinojimą ir patyrimą. Jis nepakentė putojančių išsiliejimų, o ieškojo klasiškai aiškios ir tikslios architektonikos, kaip ir Š. Bodleras, paveldėjęs iš klasicizmo tvarkos jausmą<sup>72</sup>. Todėl pamėgo griežtą soneto discipliną („Piktybės gėlėse“ iš 157 eilėraščių 68 yra sonetai). Tik šitas intelektualinis lakonizmas V. Mačernio lyrikoje buvo užklotas viršum plyštančių žmogiško buvimo pagrindų, viršum baisios vi-

<sup>67</sup> Ši įžanga, kaip ir Š. Bodlero eilėraščių citatos, buvo išspausdinta, poetui mirus. „Raštų“ X tome. (V. Mykolaitis-Putinas, Raštai, X, V., 1969).

<sup>68</sup> E. Matuzevičiaus paskaita Vilniaus Liaudies u-to literatūriname fakultete 1971 gruodžio 9.

<sup>69</sup> Br. Aukštikalnytės-Jokimaitienės pasakojimas 1971 gruodžio 9.

<sup>70</sup> E. Matuzevičiaus paskaita 1971 gruodžio 9.

<sup>71</sup> Ch. Baudelaire, Varietés critiques, II, p. 189.

<sup>72</sup> H. Peyre, Baudelaire, Romantic and Classical. — Kn.: Baudelaire, A. Collection of Critical Essays, p. 28.

dinės įtampos, kai nebėra kur dėtis (būti „visados nerimastlingam ir virpančiam“ — S. Bodlero idealas<sup>73</sup>). Filosofinė kontempliacija ir sukrėtimo būseną suformavo nepaprastai intensyvią ir skvarbią poetinę intonaciją, keistai sujungusią esmės regėjimą ir širdingą paprastumą, viziją ir nerimo drebulį.

*Prie lango parimus nubodo  
Ziūrėt amžinai į paniurusį dangų,  
Kai debesys plauko pajudę virš sodo  
Ir ūkanos tolumas dengia.*

*Lig kaulų drėgmė įsisunkus  
Numirėlio pirštais širdies prisiliečia.  
O mintys, kaip nuodėmės, sunkios  
Vis renkasi knibždančiais spiečiais<sup>74</sup>.*

S. Bodlero lyrikoje nebėra dievo. „Transcendentinė realybė yra niekis, ar dar blogiau negu niekis: niekis, kuris savo niekumu tyčiojasi ir niekina tuos, kurie jo siekia“<sup>75</sup>. Sitą tuštumos suvokimą, atmieštą nusivylimo savo visuomene ir savo laiku, dar labiau pagilino du pasauliniai karai. V. Mačernio lyrikoje nebūtis pasidarė viena iš fundamentinių kategorijų. „Skausmingoj rezignacijojej pasiilgęs nebūties“<sup>76</sup>; „O Nebūtis, skausmu iš-

<sup>73</sup> Ch. Baudelaire, Variété critiques, I, p. 174.

<sup>74</sup> V. Mačernis, Žmogaus apnuoginta širdis, V., 1970, p. 59.

S. Bodlero sonete „Pašnekesys“ nėra nė vieno vaizdo, kurį būtų paėmęs V. Mačernis, bet jame skamba „įskilusios sielos“ balsas, toks pat autentiškas, sutelktas į vieną tašką ir kiaurai skrodžiantis.

Vous êtes un beau ciel d'automne, clair et rose!  
Mais la tristesse en moi monte comme la mer,  
Et laisse, en refluant sur ma lèvre morose  
Le souvenir cuisant de son limon amer.

— Ta main se glisse en vain sur mon sein qui se pâme,  
Ce qu'elle cherche, amie, est un lieu saccagé  
Par la griffe et la dent féroce de la femme.  
Ne cherchez plus mon coeur; les bêtes l'ont mangé.

Jūs esate gražus rudens dangus, vaiskus ir rožinis!  
Bet liūdesys kyla manyje kaip jūra,  
Ir palieka, atslūgdamas, mano niauriose lūpose  
Savo kartaus dumblo deginantį atsiminimą.

Tavo ranka veltui slysta mano krūtine, kuri alpsta;  
Tai, ko ji ieško, drauge, yra apiplėšta moters nagų  
Ir žiaurių dantų vieta.  
Nieškok daugiau mano širdies; žvėrys ją surijo.

(Ch. Baudelaire, Les fleurs du mal, p. 66).

<sup>75</sup> E. Auerbach, The Aesthetic Dignity of the *Fleurs du mal*. — Kn.: Baudelaire, A Collection of Critical Essays, p. 167.

<sup>76</sup> V. Mačernis, Žmogaus apnuoginta širdis, p. 42.

puošus mintį paskutinę“<sup>77</sup>; „Kur veržies? — Tuštumon. / Ką surasi ten? — Nieko“<sup>78</sup>. Nebeliko lengvos svajonės, dvasinės ramybės ir emocinio transo („Ir greit pabunda iš sunkiausių trance“<sup>79</sup>). Tik žmogiško buvimo beviltiškas laikinumas („Veltui mirštančiųjų burną vilgys / Amžinybės pasaka graži“<sup>80</sup>). Tik trumpa kelionė iliuzijų burėmis ir sudužimas į mirties kran-  
tą („Eime! Juokies, sakai: ir mes nerasim nieko / ...Eime vis tiek! Tu klysti!! Visados kažkas dar lieka: / Tai mirti savo mirtimi! Tai ne kitų! Tai mirtimi sava!“<sup>81</sup>). Kai virš šitos tamsios bedugnės prabėga šviesos spindulėlis, jis būna gražus iki gaudumo (tokia yra balta senelės skara ir užmigęs vaikas V. Mačernio „Vizijose“; toks yra baltas ir mažas priemiesčio namelis, kur šviesdavo saulė, Š. Bodlero eilėraštyje „Aš neužmiršau...“). V. Mačernio lyrikoje tokių spindulių žymiai daugiau, nes jis turėjo „senolių namą didelį ir tvirtą“ ir „kapinyną seną“, buvo žemės, o ne miesto poetas (todėl nesijautė toks vienišas), pagaliau atkakliai troško viską išsiaiškinti iki pašaknų („Nenoriu aš gyventi, jeigu neaišku...“<sup>82</sup>), o Š. Bodleras nepasitikėjo jokiais pastovesnėmis minties sistemomis, nes jas sugriauna spontaniškas vitališkumas<sup>83</sup>.

Kiekvienas poetas pasisemia daugybę jau sukurtos kultūros impulsų, kurie keistai sugula ir susikryžiuoja jo sąmonėje. Ir V. Mačernis skaitė „Piktybės gėles“ egzistencializmo filosofijos kontekste (karo metu K. Jasperso kūriniai ėjo per vilniečių studentų rankas), žavėdamasis tuo pat metu Dantės, E. Po (Š. Bodlero „dvasios tėvo“), O. Milašiaus, F. Dostojevskio, V. Mykolaičio-Putino raštais. Tiriant izoliuotai tik vieną impulsą, žinoma, gerokai suprastinama sudėtinga kūrybinės sąmonės laboratorija.

<sup>77</sup> Ten pat, p. 55.

<sup>78</sup> Ten pat, p. 99.

<sup>79</sup> Ten pat, p. 171.

Š. Bodleras sakė: „Bet mano širdis, kurios niekada neaplanko ekstazė...“ (Fleurs du mal, p. 65).

<sup>80</sup> Ten pat, p. 206.

<sup>81</sup> Ten pat, p. 227.

Eilėraštis „Jų buvo daug. Geri draugai...“ — vienintelis V. Mačernio kūrinys, atviriau susiliečiąs savo koncepcija ir vaizdais su Š. Bodlero tekstu — „Kelionės“. Suartėjimas ypač ryškus paskutinėje strofoje:

Nežmoniška aistra užtvenkia mūsų kraują.  
Iškaitink sąmonę! Pripilk nuodų taurėn!  
Pirmyn į nežinią, kur mūsų laukia nauja —  
Vis viena, ar Dangaus, ar Pragaro gelmėn!

(Vertė T. Venclova)

(Poezijos pavasaris, V., 1971, p. 166)

<sup>82</sup> Ten pat, p. 116.

<sup>83</sup> Ch. Baudelaire, Varietés critiques, I, p. 86.

„Idant galėtų kuo plačiausiai kilti savita tautos literatūra — reikalinga kuo plačiausias pažinimas kitų svetimųjų...“<sup>84</sup> — rašė B. Sruoga savo poetinių vertimų rankraščio pratarėje. Si programa buvo ypač aktuali lietuvių kultūrai, atplėštai nuo plačiojo pasaulio karų bei okupacijų, o kartu sunkiai realizuojama dėl ilgaamžio atsilikimo. Kai 1904 m. maskvietiškame žurnale „Vesy“ J. Baltrušaitis rašė apie naujausias R. M. Rilės ir St. Georgės knygas, lietuvių visuomenė turėjo džiaugtis, sulaukusi pagaliau legaliai išleisto lietuviško elementoriaus...

Dėl to S. Bodlero kelionė į Lietuvą taip ilgai užtruko. Bet ji nebuvo bergždžia.

1971, gruodis

## ПОЭЗИЯ Ш. БОДЛЕРА В ЛИТВЕ

Витаутас КУБИЛЮС

### Резюме

В 1917 г. символист М. Густайтис перевел на литовский язык стихотворение Бодлера («*Spleen*»). В 1926 г. В. Дубас читал в Каунасском университете спецкурс, после чего имя Бодлера стало очень популярным в кругах молодых литераторов. В 1927—1929 гг. в печати появлялись почти подстрочные переводы некоторых стихов Бодлера. Бодлеровская интонация зазвучала лишь в более поздних переводах А. Хургинаса (1934), Л. Швядаса (1940) и Т. Венцловы (1971).

Л. Скабейка, который посещал спецкурс Дубаса, в своей книге стихов «Под крыльями черного ангела» (1928), повторяя бодлеровские образы греха и червя, изображал любовь как ненасытного вампира. В. Миколайтис-Путинас, выдающийся литовский символист, который в 1918—1922 гг. занимался в Фрибургском университете, в традиционный литовский пейзаж ввел бездну — символ противоречивости человека. Во вступлении к сборнику стихов «Окно» (1966) В. Миколайтис-Путинас использовал бодлеровские символы храма и колонн. В сборнике «Окно» опубликован цикл стихов «На бодлеровские темы», где цитируются и своеобразно интерпретируются четыре стихотворения Бодлера («*Benediction*», «*L'Albatros*», «*Correspondances*», «*Les Litanies de Satan*»). Скорь перед лицом небытия В. Миколайтисом-Путинасом, подобно Бодлеру, осознается как сила очищающей ясности и внутренней крепости. В. Мачернис, восхищавшийся «Цветами зла», ведущей формой в своей лирике (1939—1944) избрал сонет, а из философской контемплиации и состояния внут-

<sup>84</sup> B. Sruoga. Ziedai ir dulkės (pradėta 1915 m.). — LKLI BR F 53, Nr. 567.

ренного потрясения создал интенсивную поэтическую интонацию, объединяющую сердечную простоту и проникновение в сущность бытия, элементы видения и предчувствие тревоги. Этой интонацией, а также принятием категории небытия В. Мачернис сближается с Бодлером.

## LE CHEMIN DE BAUDELAIRE EN LITUANIE

Vytautas KUBILIUS

### Résumé

Au commencement du XX<sup>e</sup> siècle la littérature lituanienne tâchait de ne pas s'éloigner de la campagne et de la chanson populaire, racines résistantes de son existence. Transplanter la poésie lyrique de Baudelaire dans un terrain pareil, ce serait le même que „cultiver une plante méridionale dans nos bois“, a déclaré en 1911 G. Petkevičaitė-Bitė. Maironis, le plus grand chante de la renaissance nationale, caractérisa Baudelaire comme décadent.

Le premier vers de Baudelaire (“Spleen“) fut traduit en lituanien en 1917 par le symboliste M. Gustaitis. En automne de 1926 V. Dubas fit un cours spécial à l'Université de Kaunas qui contribua beaucoup à la popularisation du nom de Baudelaire parmi les jeunes littérateurs. L'intonation baudelairienne fut saisie dans les traductions postérieures de A. Churginas (1934), L. Svedas (1940), T. Venclova (1971).

V. Skabeika qui suivait le cours spécial de V. Dubas dans le recueil de poésie “Sous les ailes d'ange noir“ (1928) représenta l'amour comme un vampire insatiable en recréant l'image du péché baudelairien. V. Mykolaitis-Putinas, le plus grand symboliste lituanien qui en 1918/22 faisait ses études à Fribourg, introduisit dans le paysage traditionnel des plaines lituaniennes le gouffre, symbole des contradictions humaines. Dans sa critique en 1921 il démontrait aussi que “l'artiste renonce au monde visuel, but de son oeuvre“. Dans la préface du recueil “Fenêtre“ (1966), en parlant de son propre oeuvre, le poète fit appel aux symboles du temple et des piliers baudelairiens. Dans ce livre est publié le cycle “Sur Baudelaire“ où sont cités et développés à sa manière quatre vers de Baudelaire (“Bénédictio“, “L'Albatros“, “Correspondances“, “Les Litanies des Satan“). V. Mykolaitis-Putinas ainsi que Baudelaire conçoit la douleur en présence du néant comme la puissance de la clarté purificatrice et de la force intérieure. Ebloui par „Fleurs du mal“ V. Mačernis a choisi le sonnet comme forme dominante de sa poésie lyrique. De la contemplation philosophique et du bouleversement intérieur il a créé une intense intonation poétique qui assemble la vue d'essentiel et la simplicité cordiale, la vision et le frisson angoissant. Par cette intonation ainsi que par la catégorie fondamentale du néant V. Mačernis se rapprochait à Baudelaire.